

Borbély Mihály

2013. október

Borbély Mihály 1956-ban született Szentendrén, itt érték első zenei élményei is. Később tanulmányait a Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskolában és a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskolán folytatta klasszikus klarinét, illetve jazz szaxofon szakon. Pályafutása során eredeti hangszerei (klarinét, alt szaxofon) mellett különleges fúvós hangszerek megszólaltatására is specializálódott (pl. tárogató, népi furulyák, kaval, dvojnice, fujara, okarina, bombard, zurna), továbbá basszusklarinéton, szoprán és tenor szaxofonon is játszik. A Vujicsics együttes alapítótagja, aki emellett a nép- és világzene, a jazz és a kortárs zene területén egyaránt tevékenykedik. Európa-szerte, az Amerikai Egyesült Államokban, Mexikóban és Ausztráliában koncertezett, nagy fesztiválokon szerepelt, és számtalan lemez felvételén közreműködött, az említett műfajok jeles hazai és külföldi képviselőivel (csak néhányat kiemelve közülük: Sebő együttes, Bródy János, Cseh Tamás, Budapest Big Band, Dresch Mihály, Gonda János, Szabados György, Steve Coleman, Michel Montanaro – „Vents d’Est”, valamint Amadinda, Eötvös Péter, 180-as Csoport, UMZE Kamaraegyüttes). Koncertezik és felvételeket készít az általa vezetett Borbély Műhely (külföldön és lemezeken: Mihály Borbély Quartet), Balkán Jazz Project, Borbély-Dresch Quartet és a Quartet B zenekarokkal, valamint a zongorista Binder Károllyal duóban is.¹ 1988-ban a Karlovy Vary-i Jazzfesztiválon elnyerte a Legjobb szólista díjat. További fontosabb díjai: eMeRTON díj (Vujicsics, Hungarian World Music Orchestra, 2000, Borbély Műhely, 2005), Artisjus előadóművészi díj (2002), Gramofon „Az év magyar jazzlemeze” (Borbély M. Quartet Meselia Hill, 2005), Magyar Köztársasági Érdemrend Lovagkeresztje (2005), Liszt-díj (2012), Az év alt szaxofonosa (JazzMa szavazói lista, 2013), Szabó Gábor-díj (2014), Kossuth-díj (a Vujicsics együttes tagjaként, 2014).

A tanítás életének és zenefilozófiájának fontos eleme. 1979 óta aktív zenepedagógus, 1990 óta a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Jazz Tanszékének tanára, 1997–2000 közt ugyanott tanszékvezető is volt. Emellett számos helyen tartott előadást, illetve vezetett kurzust (pl. Nemzetközi Klarinétos és Szaxofonos Tábor, Szombathelyi Bartók Szeminárium, Lamantin Jazz Tábor, Nemzetközi Kreatív Zenepedagógiai Intézet, Birmingham

¹ A szöveg Borbély Mihály a BMC honlapján található adatlapjának szerkesztett változata.
<http://info.bmc.hu/index.php?node=artists&table=ZENESZ&id=297> Hozzáférés dátuma: 2014. december 5.

MTA BTK ZTI
20-21. Századi Magyar Zenei Archívum és Kutatócsoport
RETKES ATTILA

Conservatory, Londoni Royal Academy of Music, Conservatoire de Lyon, DISTIL England, Scotland, stb.).

Beszélgetőtársam Borbély Mihály klarinétos, szaxofonos és számos más fúvós hangszer mestere, valamint zeneszerző, zenekarvezető, zenepedagógus és a Vujicsics együttes muzsikusa csaknem négy évtizede. Ebben az interjúorozatban Binder Károly, László Attila és Te vagytok, akik az ötvenes években született nemzedéket képviselitek, akiknek a pályakezdése, érett művésszé válása még a rendszerváltás előtt megtörtént ugyan, de 1990-ben még fiatalnak számító muzsikusként voltatok, ezért érdekes módon a pályátok is ezután teljesedett ki. Kérlek, beszélj először arról a családi háttérrel, amelyben nevelkedtél, zenei tanulmányaidról és arról, mi vezetett afelé, hogy a zene ne csak műkedvelő időtöltés, hanem hivatás legyen számodra, illetve hogy miért a fúvós hangszereket választottad?

Számomra – ezt mindig is hangoztattam – nagyon fontos volt Pomáz, ahol felnőttem, s ahol mai napig is élek. A családomban én vagyok az első zenész. Nem tudok a felmenőim között olyanról, aki akár csak amatőr szinten, kórusban vagy színjátszó körben bármilyen zenei tevékenységet folytatott volna. Volt azonban egy közel három évszázados multikulturális közeg Pomázon, ami a sok nemzetiség együttélése folytán valósult meg. Ezt gyerekkoromban természetesnek vettem, csak jóval később tudatosodott bennem, hogy milyen fontos szerepet játszott későbbi zenei, illetve általában véve kulturális és értelmiségi gondolkodásomban.

Mely nemzetiségek ezek? Szerb, horvát, német?

Szerbek, svábok, szlovákok. Az én ereimben a magyar mellett szlovák vér folyik anyai ágról, anyám Pilisszentkeresztről származik. Laktak ott cigányok is, akik élénk kulturális életet folytattak a hatvanas-hetvenes években. Igazán érdekes, ahogy a török hódoltság után kihalt tájra vendégként megérkeztek és letelepedtek a nemzetiségiak; mind a mai napig példamutató az együttélésük. Amikor ez tudatosult bennem, elkezdtem foglalkozni Pomáz helytörténetével; érdekes, hogy az ottani szerbek miként asszimilálódtak, hogyan próbálták megtartani saját identitásukat, illetve az, hogy milyen gazdasági és egyéb okai voltak annak, hogy a szlovákok lejöttek a Pilisből. Ehhez hozzáadódott, hogy elindult Szentendrén az állami zeneoktatás is a hatvanas évek közepén, amelynek második évében létrejött egy kihelyezett tagozat Pomázon. Mikor a gyerekeket toborozták, emlékszem, az elsős tanár nénim szólt a

szüleimnek: ennek a gyerekek jó füle van – így elvittek a felvételire. Megkérdezték, hogy mit szólnék, ha a klarinét lenne a hangszerem, ami nagyon felvillanyozott, bár fogalmam sem volt, mi ez a hangszer; egy hét-nyolc éves gyerek maximum a trombitát, hegedűt vagy a zongorát ismeri. Amikor megkaptam az első klarinétomat, rögtön lázba jöttem; már az első óráim előtt próbálgattam – persze teljesen szabálytalanul – a hangszert, és rájöttem, hogyan kell megszólaltatni. Ez tényleg rendkívül fontos pontja volt az életemnek. Még mindig emlékszem arra az érzésre, ahogy egy hűvös őszi napon az esőkabát alatt viszem haza a hangszert, aminek még tokja sem volt. A második vagy harmadik évtől már Szentendrére jártam át. Ott pár év múlva Papp Tibor lett a tanárom, akihez nemcsak főtárgyra, de kamarazenére és fúvószenekarra is jártam. Tulajdonképpen ő adta meg a lökést a hivatásos zenészpálya irányába. Tibor bácsi katonakarmester volt, majd később a tűzoltó zenekar vezetője; egy olyasfajta tág zenei tudást és látásmódot közvetített, amely abban az időben tényleg ritka volt. Mikor kamaszodtam, és elkezdett a népzene és a jazz is érdekelni, természetes volt, hogy ő tudott válaszolni a kérdéseimre. Sosem mondta, hogy csak egyfajta értékes zene létezik; mivel színházi zenészként is dolgozott, nagy rálátása volt a különböző műfajokra, de ha valamihez nem értett, azt sem szégyellte beismerni, inkább utánaézett a következő alkalomra. A Vujicsics együttes legtöbb tagja hozzá járt, de nagyon sok klasszikus zenész is kikerült az ő keze alól. A repertoár, amit a fúvószenekarban játszottunk, egyáltalán nem nevezhető megszokottnak: a szokványos indulók mellett átdolgozásokat, pomázi gyűjtésű szerb, szlovák és sváb népdalokat is játsszunk. Persze emellett mi is az Illést,² Rolling Stonest és a Led Zeppelint³ hallgattuk.

Ez azt is jelenti, hogy a középiskolás évek alatt már nem készültél civil pályára, hanem zenész szerettél volna lenni?

Érdekes, mert amikor nyolcadikos voltam, Tibor bácsi megkérdezte, hogy nem szeretnék-e konziba menni, de akkor nem éreztem úgy, hogy zenész akarok lenni. A fúvószenekart nagyon szerettem, de legalább annyira imádtam focizni is; sok minden érdekelt, műszaki dolgokban is otthon voltam, és akkor még úgy gondoltam, hogy elektromérnök, vagy

² Az Illés-együttes a Kádár-korszak egyik legnépszerűbb zenekara volt. Tagjai a klasszikussá lett, legsikeresebb felállás szerint: Illés Lajos, Szörényi Levente, Bródy János, Szörényi Szabolcs, Pásztory Zoltán. Az együttes hivatalos honlapja: <http://www.zikkurat.hu/illes/> Hozzáférés dátuma: 2014. november 25.

³ A Led Zeppelin egy 1968-ban alapított brit rock-együttes, amely 1980-ig létezett. Jimmy Page gitáros, Robert Plant énekes, John Paul basszusgitáros és John Bonham dobos alapították a zenekart. Az együttes hivatalos honlapja: <http://www.ledzeppelin.com/buy> Hozzáférés dátuma: 2014. november 25.

gépészmérnök leszek. Aztán tizenhat-tizenhét éves koromban ez megváltozott. Műszaki szakközépiskolába jártam, és egyszer csak kiderült, hogy engem legjobban mégis csak a zene érdekel. A döntő impulzust az ottani táncegyüttesbe való meghívás adta, ahol kísézőzenész lettem; persze mentem rögtön, hiszen ott csinos lányok voltak és nagyon jó közösségi élet. Tulajdonképpen így alakult meg a Vujicsics együttes is. Nemcsak a tánccsoport kísérete volt a cél, hanem igyekeztünk minél jobban elmélyülni ebben a zenében. 1972-73 környékén már a rádióban is jelen volt a táncházmozgalom. Amikor Sebőék⁴ első felvételeit meghallottam, az számomra olyan mellbevágó igazság volt a zenével kapcsolatban, ami rögtön felkeltette az érdeklődésemet. Amikor 1973-74 fordulóján megalakítottuk a zenekart, már ott volt bennünk ez a fajta zenei hangzás. Sárosi Bálint⁵ rádióadásait hallgattuk, és ahol csak lehetett, igyekeztünk eredeti népzenei felvételekhez jutni, ami abban az időben nem volt könnyű. Ez egy olyan időszak volt, amikor egyik hétről a másikra a fellángolásból egy életre szóló elkötelezettség lett.

A klarinét, mint hangszer volt annyira meghatározó, hogy ma is ezt választanád?

Általában azt szoktam mondani, hogy ez az első és ilyen értelemben meghatározó hangszerem. Ha jazzmuzsikusként kérdezik, milyen hangszeres vagyok, mindenféleképpen azt válaszolnám, hogy szaxofonos – ezt sokkal többféleképpen tudom használni. Később elkezdtem a tárogatót is bevonni jazzprodukciókba, mivel a népzenevel intenzívebben foglalkoztam. Ez a fajta multiinstrumentalista lét, ami aztán az egyik fontos jellemzője lett a zenémnek, tulajdonképpen épp azért alakult ki, mert a Vujicsics korai szakaszában igyekeztünk mindenféle zenét játszani, és a megfelelő autentikus hangszerekkel megszólaltatni, csak később fordultunk a délszláv népzene irányába. Egy ideig dudán is tanultam: Csoóri Sándorhoz⁶ jártam az Óbudai Népzenei Iskolában. Mindenféle hangszeren játszottam, kutattam azok hangszínét és igyekeztem kezelésüket a lehető legjobban

⁴ Sebő Ferenc együttese, amelyet Halmos Bélával közösen alapított. Jelenlegi felállás: Sebő Ferenc (ének, tekerőlant, gitár), Barvich Iván (tárogató, bolgár kaval, pánsíp, dvojnica, csellótambura, brácstambura), Perger László (prímtambura, bolgár tambura, gitár). Az együttes hivatalos honlapja: <http://www.rejtelmek.hu/app/interface.php> Hozzáférés dátuma: 2014. november 25.

⁵ Sárosi Bálint (1925-) Erkel- és Szécsenyi-díjas népzenekutató, a zenetudományok akadémiai doktora. Életrajza a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem honlapján: http://lfze.hu/nagy-elodok/-/asset_publisher/HVHn5fqOrfp7/content/sarosi-balint/10192?sessionId=BC7C67502E1D26D86AC978569BBB8A4B Hozzáférés dátuma: 2014. november 25.

⁶ Ifj. Csoóri Sándor (1956-) nagybőgős, hegedűs, dudás, a Muszikás Együttes alapító tagja. Adatlapja a BMC honlapján: <http://info.bmc.hu/index.php?node=artists&table=ZENESZ&id=688> Hozzáférés dátuma: 2014. november 25.

megtanulni – egy idő után elkezdett foglalkoztatni, hogy ezek az elemek megjelenjenek a klarinét- és szaxofonjátékomban is.

Nem mennyiségi verseny ez természetesen, de hányféle instrumentumról beszélhetünk a Te esetekben?

Valójában inkább csak „féleségekről” beszélhetünk. A klarinét, a szaxofon és a tárogató a nádas hangszer családba tartoznak. Ezen belül néha a basszusklarinétot használom többet, de van, amikor a tenor- vagy a szopránszaxofon kerül előtérbe. A furulyafélék különböző hangszíneibe szerettem bele; fesztiválokon járva, ha megtetszett egy-egy hangszer, rögtön ki is próbáltam őket. Vannak a régi duplanádas hangszerek, az oboa ősei: a régi tárogatósíp, a zurna, a töröksíp, illetve a bombard – ez is egy másik család, amely másfajta játékmódot igényel. A pengetősök közül a tamburákon tudok még játszani, de ezek esetében rájöttem, ahhoz, hogy virtuóz hangszerjátékos legyek, a fúvósok mellett még napi öt-hat órát kellene gyakorolnom. Így aztán a brácsstamburát választottam, ami egy akkordhangszer és nagyon fontos a ritmikája, így bizonyos értelemben (az akkord és ritmikai funkció egyesítésével) kapcsolódik a jazzhez is. Persze kicsit tudok zongorázni is, ez a zenei képzés fontos hangszere. Szám szerint biztos van hatvan-hetven hangszerem.

Említetted a tárogató kapcsán, hogy fontosnak tartod, hogy ne csak koloritként jelenjen meg a hangszer, ha például a jazz kontextusába kerül, hanem önállósuljon, és képes legyen szerves részévé válni a zenei folyamatnak. Jól érzem, hogy a pályádnak egyik fontos eleme, hogy a kiválasztott hangszer olyan kontextusban is meg tudjon szólalni, ami nagyon szokatlan?

Igen – talán a nyolcvanas évek egyik nagy változása a jazz világában, hogy újra megjelent a népzene hatása. Egyébként már a jazz kialakulásánál jellemző volt, hogy rengeteg dolgot vettek át különböző népzeneiből. Tudjuk, hogy az egész műfaj eleve az afro-amerikai népzeneire vezethető vissza, később pedig az európai ág is döntő szerephez jutott. A kialakulás helyszíne ugyan Amerika, de ott is jelen volt a klasszikus európai műzene, illetve az ír és egyéb telepések népzeneje. A hatvanas évek a kelet felé fordulás időszaka volt, akár a

Beatlest, akár John Coltrane-t⁷ nézzük – ők átugrották Európát, és inkább Indiában kerestek érdekes zenéket vagy hangszereket. A nyolcvanas évekre már kialakult a világzene fogalma, ami elsősorban kereskedelmi, lemezeladási kategória, ám ugyanakkor egy nagyon érdekes impulzust adott a jazznek is. Számomra óriási élmény volt, amikor először hallgattam Jan Garbareket⁸ lemezen, aztán később élőben is, mivel nagyon sokat járt Magyarországon. Az ő zenéjében rengeteg dolog adódik össze, a jazz (elsősorban Coltrane hatása) mellett a skandináv népzene, az indiai és más keleti klasszikus zenekultúrák, vagy ott van például John McLaughlin⁹ különleges zenei világa és Don Cherry érdekes világzenei kísérletei. Ezek a zenészek nem pusztán divatból vagy üzleti megfontolásból használják a keleti hangszereket, zenei motívumokat, sokkal inkább megfigyelhető az a fajta alaposság, amely Bartók vagy Kodály népzenei feldolgozásait is jellemzi. Számomra óriási előnyt jelentett a koncertezés és a táncmuzika zenélés a Vujicsiccsal, illetve a Sebő zenekarral is együtt játszottam '76-77 táján az egyik lemezükön. Fantasztikus volt, hogy három-négy évvel az után, hogy elkezdtem a népzenevel foglalkozni, már a lemezükön játszottam.

Ez óriási impulzust adott, újfajta színeket a zenei világomhoz, amit egyébként csak később kamatoztattam. Eleinte óvatos voltam ezzel, mert úgy éreztem, először meg kell tanulnom rendesen a jazz műfaját. Egy ideig csak hobbi-szinten játszottam jazzt, aztán '81-82 tájáig úgy éreztem, ennek a végére kell járni – ekkor felvételiztem a jazz tanszakra. Ez időre már megvolt a klarinét-tanári diplomám és a Vujicsiccsal is elértünk már eredményeket, megnyerük a Ki mit tud? népzenei kategóriáját, játszottunk TV-ben, Rádióban, rendszeresen szerepeltünk külföldön is, mégis újra beültem az iskolapadba, hogy profi jazz-zenész válhasson belőlem. Ezen időszak alatt jazzt szinte egyáltalán nem is játszottam – volt bennem egy gát, hogy még nem szállok be, nem akarok rögtön játszani, mert a jazzt is legalább olyan jól meg kell előbb tanulnom, mint a klasszikus és a népzene. 1986-ig tehát a tanulás párhuzamos életpálya volt számomra – nyugat-európai turnékon, óriási fesztiválokon játszottunk, ahol olykor sztárokként kezeltek minket, aztán mikor hazaértünk, kiszálltam

⁷ John William Coltrane (1926-1967) amerikai jazz szaxofonos és zeneszerző. Együtt zenélt többek közt Miles Davissal és Thelonius Monkkal. Hivatalos honlapja: <http://www.johncoltrane.com/> Hozzáférés dátuma: 2014. november 27.

⁸ Jan Garbarek (1947-) norvég jazzszaxofonos. Zenésztársai között szerepel például Keith Jarrett vagy Charlie Haden. Hivatalos honlapja: <http://www.garbarek.com/> Hozzáférés dátuma: 2014. november 27.

⁹ John McLaughlin, más néven Mahavishnu John McLaughlin brit gitáros és zeneszerző, a fúziós jazz egyik úttörője. Hivatalos honlapja: <http://www.johnmclaughlin.com/> Hozzáférés dátuma: 2014. november 27.

hajnalban a mikrobuszból, rendbe tettem magam, és rohantam be Gonda János¹⁰ jazzelmélet órájára, jegyzeteltem, szívtam magamba a tudást, vagy gyakoroltam.

A legelső jazzkoncertem '85-ben volt; akkor alakult meg a Budapest Big Band, ami az első olyan nagyzenekar volt Magyarországon, ami tényleg csak jazzt játszott. Dész László,¹¹ Gőz László¹² és Friedrich Károly¹³ fogták össze ezt a zenekart. Gőz Laci, aki nagyon rövid ideig (míg fel nem mentett az órák látogatása alól) hallásfejlesztés tanárom is volt a jazz tanszakon, egyszer szólt a folyosón, hogy megalakult ez a big band, kellene egy szaxofonos, gyere te is. Óriási dolog volt számomra, hogy ott ülhettem Dész Laci és Csepregi Gyuszi között. Körülbelül ettől kezdve számítom magamat jazz-muzsikusként is.

Említettél néhány fusion jazzmuzsikust, Jan Garbareket, John McLaughlint. Korábban, mikor még idézőjelben amatőr szinten foglalkoztál a műfajjal, mely jazzstílusok és előadók voltak fontosak számodra? A magyar jazz színterei közül az élőben hallható jazz, vagy a csak nehezen, többnyire másolatban megszerezhető lemezfelvételek érdekelték jobban? Kérdésem másik fele a Vujicsics-hoz és a táncművészethez kapcsolódik: voltak-e érintkezési pontok a népzene világának képviselői és a jazz-zenészek között?

Ezek valóban nagyon fontos kérdések. Ami az elsőt illeti: az első jazzmuzsikus, aki elementáris hatással volt rám, ráadásul szaxofonos is, az Charlie Parker.¹⁴ Az ő zenéjével egyik vujicsicsos kollégám, Eredics Kálmán ismertetett meg, valamikor '74 táján, amikor adott egy Parker válogatáslemezt. Kálmán barátom mellett, hogy velünk bőgőzött, egy ideig harsonázott Deák Tamás¹⁵ nagyzenekarában, a Deák Big Bandben. Néha elmentem a

¹⁰ Gonda János (1932-) Liszt Ferenc és Széchenyi-díjas jazz-zongorista, zeneszerző, zenetörténész. Rengeteget tett a magyar jazzélet kialakulásáért, fellendüléséért, ő alapította meg például a Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskola jazz tanszakát 1965-ben. Adatlapja a BMC honlapján:

<http://info.bmc.hu/index.php?node=artists&table=ZENESZ&id=778> Hozzáférés dátuma: 2014. december 1.

¹¹ Dész László (1954-) Kossuth- és Liszt-díjas zeneszerző, jazz-zenész. Fő hangszerai a zongora és a szaxofon. Neve dalszövegíróként és filmzeneszerzőként is ismert. Hivatalos honlapja: <http://www.des.hu/> Hozzáférés dátuma: 2014. december 1.

¹² Gőz László (1954-) a magyar jazzélet jelentős személyisége, a BMC Records, Budapest Music Center és az Opus Jazz Club létrehozója, tanár a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetemen. Adatlapja a BMC honlapján: <http://info.bmc.hu/index.php?node=artists&table=ZENESZ&id=14> Hozzáférés dátuma: 2014. december 1.

¹³ Friedrich Károly (1948-) magyar jazzharsonás és zeneszerző, főiskolai docens a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetemen. Adatlapja a BMC honlapján: <http://info.bmc.hu/index.php?node=artists&table=ZENESZ&id=267> Hozzáférés dátuma: 2014. december 1.

¹⁴ Charlie Parker (1920-1955) amerikai Grammy-díjas jazzszaxofonos és zeneszerző. Fontos szerepe volt a bebop stílus kialakulásában. Adatlapja az Allmusic.com-on: <http://www.allmusic.com/artist/charlie-parker-mn0000211758> Hozzáférés dátuma: 2014. december 2.

¹⁵ Deák Tamás (1928-) jazztrombitás és zeneszerző, a Deák Big Band alapító karmestere. A jazz műfaja mellett foglalkozik rajzfilmzenéjével, balettzenével is. Ő szerezte például a Mézga család vagy a Macskafogó zenéjét.

próbájukra – varázslatos hangzás volt számomra. Amikor a sok fúvós közül egyik-másik felállt és elkezdett improvizálni, az lenyűgözött.

Ez egy hagyományos húszas-harmincas évekbeli swinges big band volt.

Igen. Visszatérve a nagy nevekhez, Louis Armstrongot¹⁶ és Benny Goodmant jól ismertem, Charlie Parkerről azonban korábban még nem is hallottam, pedig megkerülhetetlen a neve annak számára, aki jazz-zenész akar lenni. Hazavittem, és feltettem a lemezét; lenyűgözött, amit hallottam, ekkor kezdtem el igazán komolyan foglalkozni a jazz-zel. Feltettem a lemezt újra és újra, fejből megtanultam a számok témáit, improvizációit, aztán később elkezdtem leírni őket. Ez volt az a hatás, ami engem véglegesen a jazz, illetve az alt szaxofon felé mozdított. Ezután sokat hallgattam Coltrane-t és Garbareket is. Nagyon különböző felfogásuk a jazzről jelentette a két végletét az akkori érdeklődésemnek: a free-jazzbe hajló szopránózás, amit Coltrane kialakított, és az a gyönyörű, melodikus, népzenei ihletésű kristálytisza játékmód, ahogy Garbarek szaxofonozott.

Később elkezdtem járni az itthoni jazzklubokba, jazzkoncertekre. Nem voltam mindennapos látogató a korábban említett sok más dolgom miatt, de például a Petőfi Sándor utcai jazz klubban jópárszor megfordultam. Az, hogy lementem Debrecenbe a jazz-fesztiválra, magától értetődő volt. Rengeteg magyar zenekar koncertjén jártam; nagyon sajnálom, hogy a klasszikus Syrius¹⁷ már nem hallottam élőben, viszont az Ördög álarcosbálja című lemezüket rongyosra hallgattam. Ezért örültem aztán, hogy Ráduly Mihállyal¹⁸ személyes kapcsolatba is kerülhettem, hisz nekem ő, és persze Orszáczky Jackie¹⁹ hordozza a Syrius üzenetét. A Rákfogó és a Kis Rákfogó²⁰ is nagy kedvencem volt. A '76-77-

Adatlapja az Allmusic.hu-n: http://www.allmusic.hu/index.php?SID=&oldal=eloadalista&h_id=3835

Hozzáférés dátuma: 2014. december 2.

¹⁶ Louis Armstrong (1901-1970) a jazztörténet talán legismertebb alakja, jazztrombitás, énekes és zeneszerző.

Adatlapja az Allmusic.com-on: <http://www.allmusic.com/artist/louis-armstrong-mn0000234518> Hozzáférés

dátuma: 2014. december 2.

¹⁷ A Syrius a magyarországi progresszív rockzene talán legfontosabb zenekara volt, amely kompozícióiba a jazz motívumkincset, improvizatív elemeit is beépítette. Monográfia az együttesről: Zoltán Janos – Nemes Nagy Peter – Budai Ervin: *Szétört álmok – A Syrius együttes története*. Urom: Staan Hungaria, 2006.

¹⁸ Ráduly Mihály (1944-) a Syrius szaxofonosja volt. Hosszú időn keresztül az Amerikai Egyesült Államokban élt, de 2007-ben végül visszatért Magyarországra. Adatlapja a BMC honlapján:

<http://info.bmc.hu/index.php?node=artists&table=ZENESZ&id=2501> Hozzáférés dátuma: 2014. december 2.

¹⁹ Orszáczky Miklós, más néven Jackie Orszáczky (1948-2008) basszusgitáros, énekes és dalszerző, 1969-től a Syrius tagja. Adatlapja a BMC honlapján: <http://info.bmc.hu/index.php?node=artists&table=ZENESZ&id=2569> Hozzáférés dátuma: 2014. december 2.

²⁰ A Kis Rákfogó zenekart cigányzenész családból származó fiatalok alapították 1976-ban. Vezetőjük az akkor tizenhét éves zongorista, Füstí Balogh Gábor (1958–1988) volt. Ebben az együttesben kezdte pályáját a

es Ki mit tud?-ban együtt szerepeltünk velük és a Kaszakő Együttessel;²¹ ott László Attila²² és Horváth Kornél²³ voltak a legfontosabb muzsikuskok, a Kis Rákfogóban pedig talán Lakatos Tóni.²⁴

Sosem felejttem el, ahogy László Attila mondta, hogy hallgatva játékmat a Vujicsicsban, arra gondolt, felléphetnék a Kaszakővel. Nekem ez óriási dolog volt, mert akkor én még tényleg nem foglalkoztam intenzíven a jazz-zel. Ez már talán válasz is a másik kérdésre, hogy volt-e átjárás a különböző műfajok közt. Csak jóval később játszottam Szabadossal,²⁵ Binder Karcsival²⁶ és Dresch Misivel,²⁷ de már ekkor elindult a népzene és a jazz között ez a fajta közeledés. Sokszor előfordul, hogy zeneakadémista növendékek Szabadosról írnak szakdolgozatukban, és egy szó sem esik a vázlatokban a táncházmozgalomról. Ilyenkor mindig felhívom a figyelmüket arra, hogy a nyilvánvaló népzenei, illetve Bartók és Kodály hatások mellett milyen fontos volt Szabados fejlődésében a hetvenes éveknek ez a meghatározó szellemi-kulturális mozgalm.

Úgy emlékszem vissza, hogy az a közönség, amely a táncházakban, egy Sebő vagy Muzsikás-koncerten²⁸ ott volt, az ugyanolyan természetességgel ment el másnap egy

nemzetközi hírű szaxofonos, Lakatos Antal (1958–). Náluk egy évvel volt idősebb a basszusgitáros Kunu László (1957–) es kettővel a dobos, Lakatos László (1956–). A Kis Rákfogó 1977-ben megnyerte a KI MIT TUD?-ot. Később több személycseré történt a zenekarban: Kunut Vasvari Pál (1957–) bőgős váltotta, Lakatos László helyére bátyja, Lakatos Pecek Géza (1944–2005) került, es hozzájuk csatlakozott a trombitás Fekete István (1957–). A zenekar 1981-ben feloszlott.

²¹ A Kaszakő Együttést László Attila alapította, 1975-1979 között működött. A zenekar többnyire műegyetemista amatőr muzsikusból állt, vezetőjén kívül csak Horváth Kornél volt profi zenész. Ugyanezen sorozat László Attilával készült interjújában részletesen szó esik a zenekarról.

²² László Attila (1953-) jazzgitáros, a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem tanára. Zenekarai voltak a Kaszakő, a Things és a László Attila Band. Hivatalos honlapja: <http://laszloattila.com/> Hozzáférés dátuma: 2014. december 2.

²³ Horváth Kornél (1954-) Kossuth-díjas ütőhangszeres. Legnagyobb sikereit a Trio Stendhallal érte el, amelyben Snétberger Ferencsel és Dész Lászlóval játszott együtt. Hivatalos honlapja: <http://www.kornelhorvath.com/> Hozzáférés dátuma: 2014. december 2.

²⁴ Tony Lakatos (1958-) jazz szaxofonos. Hivatalos honlapja: <http://www.tonylakatos.com/> Hozzáférés dátuma: 2014. december 2.

²⁵ Szabados György (1939-2011) magyar jazz-zongorista és zeneszerző, a hazai free jazz első képviselője. Adatlapja a BMC honlapján: <http://info.bmc.hu/index.php?node=artists&table=ZENESZ&id=1432> Hozzáférés dátuma: 2014. december 2.

²⁶ Binder Károly (1956-) jazz-zongorista, a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem jazz tanszakának vezetője, a free jazz egyik legfontosabb magyar képviselője. Hivatalos honlapja: <http://www.binderkaroly.hu/> Hozzáférés dátuma: 2014. december 2.

²⁷ Dresch Mihály (1955-) Liszt-díjas magyar jazzszaxofonos. Zenéjében kulcsszerepe van a magyar népzene. Adatlapja a BMC honlapján: <http://info.bmc.hu/index.php?node=artists&table=ZENESZ&id=21> Hozzáférés dátuma: 2014. december 2.

²⁸ A Muzsikás együttes egy Liszt- és Kossuth-díjas népzenei játszó formáció. Tagjai: Sipos Mihály (hegedű, citera, ének), Porteleki László (hegedű, koboz, tambura, ének), Éri Péter (brácsa, kontra, mandolin, furulyák, ének), Hamar Dániel (bőgő, gardon, dob, ének). Az együttes hivatalos honlapja: <http://www.muzsikas.hu/> Hozzáférés dátuma: 2014. december 2.

Szabados koncertre. Főiskolás koromban előfordult, hogy egyik este egy 180-as csoport²⁹ koncerten voltam a Korunk Zenéje fesztiválon, másnap egy Szabados-koncerten, harmadik nap pedig egy táncházban. A nyolcvanas években igen nagy hatással volt a népzene és a kortárszene a jazzre. Én a népzenei oldalról indultam, ami fontos momentum az életemben; csak később, a kilencvenes években éreztem arra rá, hogyan tudom szintetizálni a stílusokat.

Binder Károly ugyanebben az interjúsorozatban említette, hogy amikor a jazz tanszékre bekerült, az egyik zenekari bemutatón egy magyar siratódallamra kezdtek el improvizálni, miközben mindenki más sztenderdeket játszott – ezzel aztán nem arattak nagy sikert a tanári karban. Mikor Te komolyabban kezdél foglalkozni a jazz-zel, addigra ez az áttörés már bekövetkezett? Akkor már teljesen egyértelmű volt, hogy a Kárpát-medencei folklórkincs motívumait a jazz kontextusába lehet helyezni?

Azt gondolom, igen. Épp az említett Szabados, aztán a hetvenes évek végétől Dresch Misi, Grensó Pisti,³⁰ Binder Karcsi nagyon sokat tettek ennek érdekében. Nagyon érdekes Kőszegi Imre³¹ személye, aki a hagyományos sztenderd, vagy modern mainstream jazz mellett játszott az avantgárd kulcsfigurájával, Szabadossal is; ő mesélte, hogy a hetvenes években milyen fantasztikus pezsgés volt, és hogy milyen sokféle dolgot csinált akkoriban. Az ötvenes-hatvanas években teljesen természetes volt, hogy elsősorban amerikai jazzt játszottak a zenészek. Sokan mondják, hogy az csak másolás volt, de ha meghallgat egy akkori Vukán³² vagy Gonda felvételt az ember, bizony lehet benne érezni a klasszikus zene jelenlétét, Kodályt, Bartókot, sőt még Lisztet is. Korábban is volt tehát egy sajátos íze a magyar jazznek, de ez azért még nagyrészt az amerikai mintákon alapult. A táncházmozgalom és az aktuális kortárs zene hatása a nyolcvanas évekre érett be; bizonyos értelemben ekkor vált a magyar

²⁹ A 180-as csoport 1979-ben alakult, repertoárja főképp repetitív zenéből áll, pl. Steve Reich vagy Philip Glass műveiből. Adatlapja a BMC honlapján: <http://info.bmc.hu/index.php?node=artists&table=KAR&id=196> Hozzáférés dátuma: 2014. december 2.

³⁰ Grensó István (1956-) jazzszaxofonos és fuvolista, a magyar avantgárd jazz egyik legfontosabb képviselője. Neve a Szabados Györggyel való együttműködés után vált ismertté. Hivatalos honlapja: <http://www.grencso.hu/> Hozzáférés dátuma: 2014. december 2.

³¹ Kőszegi Imre (1944-) a modern magyar jazz történetének vitathatatlanul legsikeresebb dobosa, aki több mint fél évszázada megszakítás nélkül koncertezik. Adatlapja a BMC honlapján: <http://info.bmc.hu/index.php?node=artists&table=ZENESZ&id=536> Hozzáférés dátuma: 2014. december 2.

³² Vukán György (1941-2013) Kossuth- és Erkel-díjas klasszikus és jazz-zongorista, zeneszerző. Hivatalos honlapja: <http://www.georgevukan.com/> Hozzáférés dátuma: 2014. december 2.

jazz nagykorúvá. A már felsorolt muzsikusok mellett fontos megemlítenünk Szakcsi Lakatos Bélát,³³ akire a cigány folklór is erőteljesen hatott.

A két stílus közti ellentét egyébként még ma is megfigyelhető: ha a jazz tanszakon meghallgatunk egy bemutatót, még mindig hetven-nyolcvan százalékban a mainstream irány a mérvadó, illetve a tananyag legnagyobb részét is ez képezi, akár még nálam is. Ez így van, de én mindig nagyon tágra veszem a palettát és nagy öröm, hogy vannak olyan növendékeim, akár szaxofonosok, akár a hozzám járó zenekarok, akiket aztán látok, hallok nagyon tág horizontú zenét játszva. Van a fiatal muzsikusok közül olyan, aki kifejezetten a szabad zene vagy a népzenei irány felé fordul. Bármelyik irányzat is áll az emberhez közelebb, nagyon fontosnak tartom, hogy kitágítsa az ember az érdeklődését és ismerjen minél több stílust. Nem egyszer találkozom olyan megjegyzéssel, amely valamelyik irányzatot leszólja, de ezt nem tartom helyesnek. Döbbenetes számomra, ha éppen egy jazzmuzsikus nem nyitott. Ilyenkor mindig Bartókot szoktam felhozni, aki azt mondta, hogy egy négysoros népdalban olyan teljes zenei világ és művészi örökség tárul elénk, mint egy Bach-fűgában.

Gonda János idejében ez a bizonyos hetven-nyolcvan százalékos mainstream arány inkább kilencven-száz százalék volt. Ez talán azzal is magyarázható, hogy amikor valaki elkezd jazzzenét tanulni, akkor az, hogy a sztenderdeket, a jazztörténet fejlődését, a szvinget, a bluest, a cooljazzt vagy a bebopot ismeri, olyan, mint egy klasszikus zenésznek az összhangzattan és a szolfézszt is kell tudnia. Egyetértesz ezzel?

Nagyon is, ezzel egy kulcsfontosságú dolgot fogalmaztál meg. Én is ezt szoktam mondani, főleg annak, aki iskolába jár, pláne, hogy már több mint húsz éve tanárokat képzünk. Aki tanítani fog, annak tudnia kell, mi az a bachi ellenpont, a klasszikus összhangzattan és a bartóki harmóniarendszer. Ha szaxofonról van szó, én mindig a coltrane-i örökséget vagy akár Miles Davist³⁴ szoktam hangsúlyozni. Ha Coltrane free felvételeit meghallgatjuk, hallatszik, hogy ő nagyon is tudatában volt annak, mit jelent az igazi szabadság. Számomra a legegyszerűsebb dolog, amit a népzeneben és a jazzben is megtalálok, ez a fajta szabadságfogalom, amikor az ember tudja, hogy milyen „cölöpök mentén” kell zenélni, mégis teljesen szabadon játszhat. E mögött nagyon sok munka és gyakorlás, illetve nagyon sok

³³ Szakcsi Lakatos Béla (1943-) a Nemzet Művésze, Kossuth-díjat, Liszt-díjas jazz-zongorista és zeneszerző. Hivatalos honlapja: <http://www.szakcsi.hu/> Hozzáférés dátuma: 2014. december 2.

³⁴ Miles Davis (1926-1991) a zenetörténet egyik legnagyobb amerikai jazztrómbitása. Hivatalos honlapja: <http://www.milesdavis.com/us/home> Hozzáférés dátuma: 2014. december 2.

szabály tudomásul vétele áll. Ha néha át is hágjuk őket, tudnunk kell pontosan, mik ezek a szabályok. Paradoxnak tűnhet, de talán épp ezért szeretek szabad zenenét is játszani.

Maradjunk még egy kérdés erejéig a jazz tanszéknel, hiszen az életednek több mint három évtizedét meghatározza úgy, hogy maga a tanszék még nincs fél évszázados. Arra szeretnék kérni, hogy mesélj, összehasonlítva növendékkorodat, a nyolcvanas évek első fejezeteit azzal, mikor tanszékvezető voltál 1997 és 2000 között. Honnan hová jutott el a magyar jazz-oktatás, és mit adott a jazz-életnek ez a tanszék?

Azt gondolom, minden kollégám, aki interjút adott, elismeri, hogy ebben Gonda Jánosnak elévülhetetlen érdemei vannak. Különleges időszak és szinte véletlen volt, mikor '65-ben létrejött ez a tanszak, ami huszonöt évig olyan érdekes módon tudott működni, hogy középiskolához tartozott, de felsőfokúnak számított félig-meddig. Ez manapság probléma is, hogy igazából diplomának nem ismerik el, de érettségi után lehetett csak felvételizni, illetve olyan külön engedélyt adott az iskola, amellyel tanítani is lehetett. Főiskolai jellegű volt, csak nem adott diplomát. Valóban tanárokat, és ami még fontosabb, előadóművészeket képeztek már akkor is. Ez azt jelentette, hogy ORI engedélyt is kaptak az ott végzett diákok. Abban az időben nagyon fontos volt, hogy valaki legálisan, meghatározott besorolás szerint muzsikálhasson bizonyos helyeken.

Emellett nagyon sokszínű volt a tanári kar. Én tulajdonképpen egy véletlen folytán kezdtem itt tanítani. Amikor végzős voltam, az egyik tanárkolléga külföldre ment – őt helyettesítettem eleinte. Először csak klarinétot tanítottam, ami klasszikus főtárgy néven szerepel, tulajdonképpen a szaxofon mellékhangszere. Gonda János mondta, hogy nagyon szeretné, ha később más feladat is lenne számomra, mert tudta, hogy én a klasszikus zenében és a népzeneben is otthon vagyok, illetve jól megy a zeneelmélet. Egy idő után megkért, hogy tanítsak zeneelméletet, 2001-től pedig már szaxofont is. Emellett a kilencvenes évek óta zenekari gyakorlatot is tartok, amit szintén nagyon szeretek. Amikor szerepet vállaltam a zeneakadémiai népzene tanszék létrehozásában, akkor ott is próbáltak „becserkészni”; tanítottam is egy kicsit az elején, de végül választanom kellett volna a jazz zenekari gyakorlat és a népzene között, és az előbbiről semmiképp sem szerettem volna lemondani. Azzal együtt, hogy jazzmuzsikusként elsősorban szólista vagyok, számomra mindig is nagyon fontos volt az együttzenélés. A diákoknak is hangsúlyozom ennek jelentőségét, a hangszeres főtárgy

mellett ezt tartom a legfontosabbnak, a zene és a zenélés lényegét, valódi értelmét számomra a társas zenélés jelenti.

Három évig vezettem a tanszéket, s végül azért mondtam le, mert láttam, hogy ez bizony egész embert igénylő munka. Állandó készenlétet, az akadémiai életben való aktív részvételt, a pályázati rendszer állandó figyelemmel kísérését és pályázatok írását, szponzorok, támogatók felkutatását, kapcsolati tőke kiépítését és ápolását igényli, s emellett persze minden tanszékvezetői értekezleten a legmesszebbmenőkig képviselni kell a tanszék érdekeit. A rám szabott feladatokat persze én is el tudtam végezni, s amíg a saját zenei elképzeléseket kellett csak háttérbe szorítanom ezek miatt, addig nem is volt baj, de emellett több zenekar tagja voltam, amelyekkel vidékre és külföldre is utaztunk, s bizony nemegyszer éreztem, hogy már mások munkáját is hátráltatom. Végül azért adtam fel, mert azt éreztem, hogy a befektetett energiáim az akkori működési rendszerben nagyon rossz hatásfokkal tudtak csak működni, sokkal rosszabb hatásfokkal, mint a muzsikusi pályán, amit viszont nem akartam feladni.

1965 óta a tanszak vezetése egyre nagyobb feladat; amit Gonda János nagy nehezen létrehozott és működtetni tudott, az mára egy egészen más egyetemi rendszerben működik, ami egy óriási érdem. Az, hogy az adott játékszabályokat mennyire tudjuk alakítani, az egy nehéz kérdés. Óriási dolog, hogy manapság egy pályaválasztó fiatal azt mondhatja tizennyolctizenkilenc éves korában a szüleinek, hogy a Zeneakadémián fog master diplomát, illetve remélhetőleg nemsokára akár doktori fokozatot is szerezni. Aztán hogy a végzett diákok hogyan tudnak elhelyezkedni, hogy mit ad nekik akár a magyar valóság, akár az európai, vagy amerikai zeneélet, már nehezebb kérdés. Aki elszánt és felteszi az életét a muzsikusi létre, az nagy többségben boldogul.

A jazz tanszék fejlődése mennyire járt együtt a magyar jazz-élet egészének is a fejlődésével? Engem megragadott az, hogy a nyolcvanas éveket nevezted a jazz nagykorúvá válása idejének. Ehhez képest, amikor a rendszerváltás eredményeiről beszélünk, szinte mindenki felhívja a figyelmemet arra az ellentmondásra, hogy bár nagyobb lett a mozgástér, de a vasfüggöny eltűnésével megszűntek azok a védőhálók is a muzsikuskok alól, amelyeket az államszocialista rendszer biztosított. Annyira nagy a túlkínálat és a verseny, hogy így még nehezebb az érvényesülés. A jazz tanszéknek ez az érezhető fejlődése, amiből még a doktori iskola van hátra, mennyire járt együtt azzal, hogy a magyar jazzélet is egyre inkább polgárjogot és megbecsülést nyert?

A nyolcvanas évek egy bizonyos szempontból aranykornak is számít: az akkori klubhálózat lenyűgöző volt, aminek jó része vidéki, KISZ vagy egyetemi klub volt. Ahhoz képest a rendszerváltás egyfajta visszalépést jelentett. Jó látni egyébként, hogy nagyon sok olyan muzsikus tevékenykedik akár a jazz tanszék létrejötte utáni generációból is, akik soha nem jártak ebbe az iskolába, mégis némelyikük a jazz iskolateremtő vezéralakjává vált; itt említhetjük például Grensó Istvánt. Mégis, ha a magyar jazzéletről beszélünk, akkor az egyik generáló erő és központ egészen biztosan a jazz tanszék. Ez egy megkerülhetetlen intézmény, amelynek természetesen vannak előnyei és hátrányai is. Fontos lenne például a jazz újságírók, jazz történészek és kritikusok képzése, ami itt nem valósul meg sajnos. Ez nekünk nagyon nagy hátrányunk. Ha Pernye András korabeli kritikáit olvasom, azzal együtt, hogy nála is tetten érhető a szubjektív szál, minden szava mögött érzem azt a hatalmas tudást és biztos hallást, ami hitelessé teszi minden szavát. Ami pozitív, hogy az utóbbi időben rengeteg új óra lett része a tantervnek; nagy szükség van arra, hogy az újfajta médiumokkal, új lehetőségekkel, a menedzsment világával is megismerkedjenek a hallgatók.

Mióta a védőháló, amelyeket említettél, lebomlottak, nagyon rapszodikus, hogy az országban hol lehet jazzt játszani – ez leginkább a szervezőkön múlik. Vannak olyan városok, ahol régen nagyszerű jazzélet volt, amit mára teljesen ellehetetlenítettek. Ilyen például Veszprém vagy Szombathely, ahol én is számtalanszor játszottam – most a nyári fesztiváloktól eltekintve nagyon minimális az évközi jazzélet. Ez régebben sokkal könnyebben működött. Fontosnak tartom, hogy mi, zenészek is a közönségünkért és a pezsgő vidéki zenei életért minél többet megtegyünk. Ebben a tanszéknek is lehetne nagyobb szerepe. Én magam is tapasztalom a Borbély Műhellyel, hogy a Filharmónia ismeretterjesztő koncertjeinknek milyen nagy jelentősége van a vidéki iskolák életében, ami bizonyítja, hogy hihetetlen szükség van erre az interaktív megközelítésre. Látom a kicsi gyerekek csillogó szemeit, hogy milyen hatással van a felnövekvő nemzedékre az élő zene. Azt hiszem, ebben nekünk, a tanszéknek még nagyobb szerepet kell vállalnunk, hiszen a saját közönségünkről is szó van.

Szeretnék még kicsit az előző rendszer jazzéletének színtereiről kérdezni. Ide tartoznak az egyetemi klubok, a KISZ égisze alatt működő művelődési házak, az a néhány vidéki fesztivál, ahol külföldi zenészek is megfordultak, a Magyar Rádió, ahol egyetlen kézben, egyetlen izléssel, sokszor egyetlen központi akarattal futottak össze a szálak, és a Lemezgyár, ahol

viszont nagyon korlátozott szerepe volt a jazznek. Mindezekre a színterekre visszatekintve mi hagyott Benned mélyebb nyomot: a biztonság és kiszámíthatóság, vagy a korlátozások?

Vissza nem sírnám azt az időt azzal együtt, hogy mi a Vujicsics Együttessel már a nyolcvanas években csináltunk lemezeket. Tudom, hogy ez szinte csak a véletlenül múlt, amellet persze, hogy sikeres együttes voltunk. Ha a Lemezgyárnak valami tetszett, és felkarolt egy produkciót, akkor könnyű volt lemezt csinálni. Úgy látom, hogy a rendszerváltással együtt járó szabadság, aminek persze voltak hátulütői, a lemeziparnak éppenséggel jót tett. Sokkal virágzóbb lett ez az iparág olyan szempontból, hogy a vásárló dönthette el, mit szeretne hallgatni. Mára persze ez, mármint az egész lemezpiac alaposan megváltozott.

A külföldi fellépéseket az Interkoncert tartotta kordában, ők döntöttek arról, hogy ki mehet és ki nem. Ez nagyon nagy hátrányt jelentett, másfelől bizonyos fajta könnyebbséget is, hiszen azokat, akik politikailag nem voltak rossz helyzetben, segítette ez a rendszer. Mi a Vujicsics Együttessel rengeteget küzdöttünk az Interkoncerral, mert borzasztóan bürokratikusak voltak, például csak az utolsó pillanatban adtak útlevelet, vízumot. Ők azt akarták, hogy csakis az általuk szervezett koncertek idején tartózkodjunk külföldön, nehogy útközben legyen időnk akár egy ismerősünket meglátogatni, egy másik koncertet leszervezni, esetleg egy kollégát meghallgatni. Hihetetlen kétarcú világ volt, aminek megéltük előnyeit és hátrányait is. Ha választanom kell, én mindenképpen a rendszerváltás szabadságára szavazok hozzátevé, hogy jó volt azért a nyolcvanas években azokban a klubokban muzsikusként szerepelni. A rendszerváltás még egy hozadéka, hogy már hozzánk is több külföldi muzsikus jön. Emlékszem, amikor a nyolcvanas években Amszterdamban jártam, csak a plakátokat nézegetve teljesen elképedtem. Hihetetlen volt számomra, hogy a városban egyik este meghallgathatod Chet Bakert,³⁵ másnap Miles Davist, harmadnap pedig Mike Sternt.³⁶ Most szinte ez van már Magyarországon is, aminek egyedüli hátránya, hogy elvette az érdeklődést egy kicsit a magyar jazztől. Abban az időben, ha valahol egy magyar jazzmuzsikus játszott, az már óhatatlanul egy koncert- és közösségi élményt jelentett. Ezen kívül befolyásolja még a választást a közönség fizetőképessége is, hogy mely koncertekre tud elmenni. Aztán vannak olyan rajongók, akik rendszeresen eljönnek a koncertjeinkre, akár úgy is, hogy közben a

³⁵ Chet Baker (1929-1988) amerikai jazztrombitás, együtt játszott James Deannel vagy Frank Sinatrával. Adatlapja az Allmusic.com-on: <http://www.allmusic.com/artist/chet-baker-mn0000094210> Hozzáférés dátuma: 2014. december 3.

³⁶ Mike Stern (1953-) amerikai jazzgitáros, egy ideig Miles Davis zenekarának tagja volt. Hivatalos honlapja: <http://www.mikestern.org/> Hozzáférés dátuma: 2014. december 3.

Műpában egy világsztár lép fel, mert tudják, hogy itt valami egyedi dolgot kapnak. Ha egy nagy amerikai sztár turnéra indul egy adott programmal, az sokkal biztosabb és egyúttal kiszámíthatóbb dolog, mint aminek mi vagyunk kitéve – ez egyfajta színességet és kihívást jelent számunkra és én nagyon élvezem ezt a létet a maga hátrányaival együtt.

Az elsődlegesen vizsgált korszakunkat nagyjából megtárgyaltuk, azonban ez az interjú így még nem lehetne teljes, hiszen pont a lényegről, a Te zenekarvezetői, illetve zeneszerzői működéséről eddig még nem esett szó. Kérlek, idézd fel, hogy hol, hogyan és mikor fogalmazódott meg benned, hogy mindazt a tudást, ami a klasszikus zenéből, kortárs zenéből, népzeneből és a jazzből Benned megvan, egy saját projektben is meg lehetne valósítani. Kérlek, beszélj a Borbély Műhelyről, a Quartet B-ről³⁷ és a többi fontos formációról.

1985-ben kezdtem el játszani a Budapest Big Bandban. Nem sokkal később Binder Karcsi is elhívott játszani a saját együttesével – ez már nem a nagy Binder Quartett volt, hanem egy alkalmi formáció: a Bauer fivérek³⁸ voltak benne, Dés Laci, Vasvári Pál³⁹ és Szende Gábor.⁴⁰ Később Regős István⁴¹ barátom zenekarában aktív tag lettem, ahol avantgárdba hajló mainstream jazzt is játszottunk. Elindult a Medicor Jazz Club,⁴² ami az akkori jazzélet üde színfoltja volt; négy vagy öt évig működött. A Vujicsics együttesrel részt vettünk egy provance-i muzsikussal, Miqueu Montanaro Vents d'Est (Keleti Szél) nevű együttesének egy produkciójában '87-88 tájékán, s aztán ez az együttműködés jó két évtizedig tartott. Ez igazi világzene volt, ami nagyon termékenyítőleg hatott rám. Néhány kompozícióm épp egy Vents

³⁷ Borbély Mihály 1995-ben alapított zenekara. Tagjai: Borbély Mihály (szaxofon, klarinét, tárogató, tilinkó, fujara), György Mihály (gitár, buzuki), Horváth Balázs (bőgő), G. Szabó Hunor (dob). Az együttes honlapja: http://www.mihalyborbely.hu/zenekarok_quartetb.htm Hozzáférés dátuma: 2014. december 3.

³⁸ Johannes „Hannes” Bauer (1954-) német jazzharosnás és testvére, Konrad „Conny” Bauer (1943-) szintén jazzharosnás. Mindketten főleg a free jazz területén mozognak. Hannes Bauer hivatalos honlapja: <http://www.johannes-bauer.net/> Conny Bauer hivatalos honlapja: <http://www.connybauer.de/> Hozzáférés dátuma: 2014. december 3.

³⁹ Vasvári Pál (1957-) basszusgitáros, jazzbőgős, zeneszerző és zenei producer. Tagja volt például az Új Rákfogó zenekarnak vagy a Tony Lakatos Groupnak. Adatlapja a BMC honlapján:

<http://info.bmc.hu/index.php?node=artists&table=ZENESZ&id=1617> Hozzáférés dátuma: 2014. december 3.

⁴⁰ Szende Gábor (1960-) jazzdobos. Játszott például László Attila Kaszakó Együttesében, Presszer Gáborral a Szuper Grupban vagy Dés Lászlóval a Dimenzió Együttesben. Adatlapja a BMC honlapján:

<http://info.bmc.hu/index.php?node=artists&table=ZENESZ&id=1124> Hozzáférés dátuma: 2014. december 3.

⁴¹ Regős István (1947-2012) jazz-zongorista, szaxofonos, a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem tanára volt, ahol szolfézst, zeneelméletet, jazztörténetet, zongorát és zenekari gyakorlatot oktatott. Zenéjében avantgárd és népzenei elemek is felfedezhetők voltak. Adatlapja a BMC honlapján:

<http://info.bmc.hu/index.php?node=artists&table=ZENESZ&id=1501> Hozzáférés dátum: 2014. december 3.

⁴² Regős István zenekara.

d'Est turné során keletkezett, amit az 1995-ben alakult Quartet B-vel vettünk lemezre. Ilyen a Jelek című szám, amely az együttes első albumának a címadója is lett végül.

Ez egy igen kései indulásnak számít, hiszen negyven éves voltál ekkor.

Így van, ekkor döntöttem úgy, hogy szeretnék saját zenekart alapítani. Amikor a Quartet B létrejött, az itthoni jazzélet egy nagyon érdekes színpontja lettünk. Nem játszottunk túl gyakran, de olyan zenét csináltunk, ami abban az időben ritka volt. Első bőgősünk Becze Gábor⁴³ volt, aki játszott Dész Laci-val, Kőszegi Imre Kőszegi Rhythm and Brass nevű zenekarában, a Dimenzióban is alapító tag volt, s hosszú ideje a Kalákában zenél. Aztán amikor kiderült, hogy ez utóbbi zenekarban nagyon sok dolga van, Horváth Balázs⁴⁴ lett a bőgős. Az ütős először Szendi Gábor volt, de aztán elment külföldre és előbb Borlai Gergő, majd Sárvári Kovács Zsolt dobos jött a helyére. Amikor Zsolt néhány évre Rómába költözött, G. Szabó Hunor lett a dobos, gitáron és buzukin pedig a kezdetek óta György Mihály játszik. A Quartet B-vel etnós, világzenei hatású jazzt játszottunk. Ennek a zenekarnak a folytatása a Balkán Jazz Project, amelyben a Quartet B tagok mellett Lukács Miklós⁴⁵ barátom cimbalmozik, és Agatics Krunoszláv harmonikázik, aki a délszláv balkáni vonalat képviseli. Sokszor vendégszólistánk a bolgár kaval világhírű mestere, az első, koncertlemezünkön is szereplő Theodosii Spassov.

A Borbély Műhely 1999-2000 táján alakult ki, mert szerettem volna egy jazzesebb zenekart is. Ez főleg abban nyilvánul meg, hogy ebben a formációban van zongora is. Az alapítók: Nagy János,⁴⁶ Baló István,⁴⁷ Horváth Balázs és én voltunk, végül a zongorista poszton történt csak változás: Szabó Dániel⁴⁸ jött Nagy János helyére. Őt amerikai tanulmányai idején a nagyszerű Cseke Gábor helyettesítette, s noha tulajdonképpen manapság is Dani a zongoristánk, csak éppen ismét Amerikában tanít és tanul, s emellett csinálja

⁴³ Becze Gábor bőgős és gitáros, a Kaláka együttes állandó tagja. A Kaláka honlapján: <http://www.kalaka.hu/becze-gabor.php> Hozzáférés dátuma: 2014. december 3.

⁴⁴ Horváth Balázs (1973-) jazzbőgős.

⁴⁵ Lukács Miklós (1977-) cimbalomművész. Hivatalos honlapja: <http://www.mikloslukacs.com/index.php/hu/> Hozzáférés dátuma: 2014. december 3.

⁴⁶ Nagy János Erkel-díjas jazz-zongorista, zeneszerző. Hivatalos honlapja: <http://www.janosnagy.com/#!home/mainPage> Hozzáférés dátuma: 2014. december 3.

⁴⁷ Baló István jazzdobos. Borbély Mihály több zenekarában is játszik, illetve tagja Bacsó Kristóf és Dresch Mihály zenekarának is. Adatlapja a BMC honlapján:

<http://info.bmc.hu/index.php?node=artists&table=ZENESZ&id=266> Hozzáférés dátuma: 2014. december 3.

⁴⁸ Szabó Dániel (1975-) jazz-zongorista. A Borbély Műhelyen kívül játszik a Modern Art Orchestrában, illetve saját triója is. Hivatalos honlapja: <http://www.szabodaniel.com/> Hozzáférés dátuma: 2014. december 3.

adoktoriját, így jelenleg a fiatal és rendkívül tehetséges Tóth Áron⁴⁹ helyettesíti. Ezzel a zenekarral modern jazzt játszunk, amelyben szintén fontos a népzenei örökség és a bartóki, kodályi világ – nem véletlen, hogy csináltunk egy Hommage à Kodály lemezt is.

Nagyon érdekes volt, mikor kiderült, hogy Dresch Mihály barátom, akivel itt-ott alkalmilag játszottunk együtt, mennyire figyel rám, és hogy kölcsönösen tiszteljük egymást. Végül úgy lett egy közös zenekarunk, hogy a Fonó akkori igazgatója, Hollókői Lajos megkérdezte, mi lenne, ha közös lemezt csinálnánk? Akkor született meg ez a Quartet,⁵⁰ amellyel most is viszonylag sok koncertünk van. Ez egy nagyon nagy szerelemzenekar mindkettőnk részéről. Kiderült, hogy érdekesen ötvöződik az ő magyar zenében gyökerező jazz-felfogása és az én Balkánhoz közelítő kárpát-medencei zeném.

Sajátjaimon kívül László Attila zenekarában szerepeletem évekig – velük főleg fúziós jazzt játszottunk. Oláh Kálmán⁵¹ a bartókos zenei világot hozta; nagyon érdekes koncertjeink voltak. Egy pár szám a lemezeken is megjelent ezekből. A legtöbb lemezt Binder Károly barátommal csináltuk. Vele alkalmi fellépések kapcsán kezdtünk együtt zenélni; valahol egyszer kialakult egy duó produkció, ami után csak néztünk egymásra, hogy nem lehet, hogy mi még sosem játszottunk így, duóban, ennek folytatódnia kell. Mivel ő lemezkiadóként is tevékenykedik, csináltunk is rögtön egy közös lemezt. Azóta van már öt vagy hat közös albumunk. Vele ugyanazt érzem, mint a cimbalmos Lukács Miki barátommal, akivel szintén nagyon sok duó koncerten játszottunk, bár lemezünk még nincs; bárhol is kell játszanom, ha Binder Karcsival, vagy Lukács Mikivel vagyok, az első megszólaló hang után tudjuk az irányt – fantasztikus muzsikások, nagyon nyitottak. Nem véletlenül írtam egy tárogató-cimbalom kettősversenyt, amelyben mindkét szólista improvizatív tudására is nagy szükség van. Amikor pedig Karcsi zongorázik, nagyon jól meg tudom hallani azokat a színeket, árnyalatokat, amiket ő játszik: egy billentéséből, vagy ha megpendíti a zongora húrjait, rögtön tudom, hogy hárfázik, vagy ő most egy szimfonikus zenekar, egy cimbalom vagy bármi más.

Az említettek mellett nagyon fontos az amerikai-magyar Eastern Boundary Quartet az életben, velük számos európai koncert, két amerikai turné, valamint három lemez a termésünk. Lantos Zoltán Mirrorworld Quartetjében négy évig játszottam, ez különösen fontos volt az indiai zenéhez fűződő kapcsolatomból szempontjából.

⁴⁹ Tóth Áron jazz-zongorista, zeneszerző, jazzdobos és basszusgitáros.

⁵⁰ A Borbély Dresch Quartet tagjai: Borbély Mihály (szaxofon, fuvola, tilinca, tárogató), Dresch Mihály (szaxofon, fuvola), Horváth Balázs (bőgő), Baló István (dob)

⁵¹ Oláh Kálmán (1970-) jazz-zongorista, zeneszerző, a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem tanára. Adatlapja a BMC honlapján: <http://info.bmc.hu/index.php?node=artists&table=ZENESZ&id=33> Hozzáférés dátuma: 2014. december 3.

MTA BTK ZTI
20-21. Századi Magyar Zenei Archívum és Kutatócsoport
RETKES ATTILA

Retkes Attila

(Az írott szöveg gondozásában, a lábjegyzetek szerkesztésében közreműködött: Könyves-
Tóth Zsuzsanna)